

Iran's Approach to the General Principles of Law in the International Law Commission

Abdollah Abedini *

Assistant Professor, International Law, The
Institution for Research and Development in
the Humanities (SAMT)

1. Introduction

As outlined in the Statute of the International Court of Justice (ICJ), the principles of law are directly invoked as a main source of international law for addressing legal disputes. These principles also hold significant standing within the domestic legal systems of individual states. However, in the international law, the principles of law typically serve to address potential gaps, ensuring that legal proceedings can continue uninterrupted before the courts. There is currently a broad consensus that the general principles of law, as delineated in Article (38) of the Statute of the ICJ, include the principles of both national and international legal systems. Yet, the general principles of national law are mainly recognized by the judicial authority in domestic contexts and applied as a distinct principle in the international law. For some legal scholars, the inclusion of Paragraph (3) of Article (38) of the Statute of the ICJ, which allows for the invocation of the general principles of law, is a significant milestone in the international law as it makes the states acknowledge a third source alongside treaties and custom. Some argue

* Corresponding Author: a.abedini@samt.ac.ir

How to Cite: Abedini, A., "Iran's Approach to the General Principles of Law in the International Law Commission", *The Quarterly Journal of Public Law Research*, Vol. 26, No. 83, (2024), 1-32. Doi: [10.22054/QJPL.2024.75798.2929](https://doi.org/10.22054/QJPL.2024.75798.2929).

that the text-based interpretative approach, as employed by the arbitration and judicial courts, had gained recognition as a general principle of law prior to being formally acknowledged in the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. Others contend that the general principles of law are characterized by a general, universal nature. In other words, these principles work more openly in dealing with value-based arguments and as such establish rights in a manner particularly evident in the regimes of international human rights and international humanitarian law.

The present study aimed to examine the approach adopted by the International Law Commission (hereafter referred to as *the Commission*) towards the topic of general principles of law, as well as Iran's stance in response to the Commission's approach. Specifically, the Commission has demonstrated a keen interest in studying the sources of international law over the past two decades. Meanwhile, the approach presented in the last three reports by the Special Rapporteur has sparked considerable debate and controversy among proponents and critics alike, primarily concerning the identification of general principles of law derived from the international legal system. The representative of the Islamic Republic of Iran in the United Nations General Assembly Sixth Committee has also voiced opinions regarding those reports.

2. Literature Review

The discussion on the general principles of law has been relatively rare in the Persian-language studies. The topic typically finds its place in the general books on international law, especially in the sections dedicated to sources of international law. Yet, there are a few Persian-language studies that specifically address the issue. For example, in the article titled "The Nature of the General Principles of Law and Their Functions in International Law," Mahmoudi (2018) studied the scope and function of general principles of law as well as their roles during the implementation. However, Mahmoudi's research predates the

Commission's study, so it could not deal with the reports of the Special Rapporteur of the Commission. Moreover, the present study explored the Iranian perspective on the general principles of law, as evidenced in the statements made by the representatives of the Islamic Republic of Iran in the United Nations General Assembly Sixth Committee.

3. Materials and Methods

First, the present study used a descriptive approach to examine the three reports issued by the Special Rapporteur of the Commission. It then analyzed Iran's perspectives on the reports, concluding with an analysis of Iran's stances.

4. Results and Discussion

The present study aimed to examine the Commission's methodology in studying the general principles of law, followed by an investigation into Iran's stance concerning the Commission's conclusions. According to the findings, Iran's approach to the Commission's reports on the general principles of law appears to be acceptable in some aspects while warranting further consideration. The positive aspects of Iran's approach include highlighting the premature presentation of draft materials by the Rapporteur in the initial report, considering a non-hierarchical approach among sources, and advocating for a comprehensive methodology in extracting general principles of law from all legal systems. Conversely, there are aspects that merit reflection, such as solely relying on Article (38) of the Statute of the ICJ for reviewing general principles of law, acknowledging the role of international judges in crafting rules when confronted with legal gaps or ambiguities, recognizing the framework of customary rules as a means to establish general principles of law, basing subordinate rules outlined in Article (38) of the Statute (including the judicial precedent and doctrine) on the general precedent and legal beliefs of states. Regarding the most challenging aspect in the work of the Special Rapporteur on the general principles of law, it must be acknowledged

that a review of the third part of Paragraph (1) of Article (38) of the Statute of the ICJ indicates that extracting general principles of law from the international legal system cannot be inferred from Article (38) of the Statute. Therefore, the Special Rapporteur should seek justification beyond mere reference to Article (38) of the Statute.

5. Conclusion

The general principles of law hold significant importance within the international legal system. This significance is underscored by the former president of the ICJ, who emphasized that the relevance of general principles will continue to grow, particularly as courts encounter new challenges where existing legal regulations may not suffice, or where there is a need to consider fundamental values recognized by the international community as binding legal regulations or principles applicable to specific conditions occurring in inter-state relations. The present study could offer a sound analysis of Iran's perspective in light of developments in international law pertaining to general principles. Critically examining and scrutinizing these viewpoints can direct the attention of the Iranian international law community towards the importance of acknowledging Iran's approach to international law. This, in turn, could facilitate the indirect involvement of Iranian jurists, enhancing the legal stance of Iran's representatives in the Sixth Committee and other avenues for demonstrating Iran's approach to formulating international law. Iran's participation in the Sixth Committee, particularly in reviewing and providing feedback on the Commission's studies, is inherently a positive move, fostering Iran's engagement in formulating international legal regulations.

Keywords: Precedent, Recognition, International Court of Justice, General Principles of International Law, Customary Rules

رویکرد ایران به طرح اصول کلی حقوق در کمیسیون حقوق بین الملل

استادیار حقوق بین الملل پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سازمان سمت)،

عبداله عابدینی *

تهران، ایران

چکیده

اصول کلی حقوق یکی از منابع اصلی حقوق بین الملل قلمداد می‌شود که از ویژگی‌های ممتازی مانند پر کردن خلأ یا اجمال حقوقی و همچنین ایجاد انسجام در نظام حقوق بین الملل برخوردار است. این اصول معمولاً از نظام‌های حقوقی داخلی برگرفته می‌شوند و برخی دیگر نیز مختص نظام حقوقی بین المللی هستند. کمیسیون حقوق بین الملل در رویکرد دو دهه اخیر خود مبادرت به بررسی منابع حقوق بین الملل کرده و تاکنون موضوع اعمال یکجانبه حقوقی، قواعد عرفی و (با اندکی تسامح) قواعد آمره را به پایان رسانده است. در حال حاضر موضوع اصول کلی و سایر روش‌های تعیین قواعد حقوق بین الملل در دستور کار کمیسیون قرار دارد. بررسی رویکرد ایران به صورت توصیفی مواضع و تحلیل آنها در چارچوب مطالعه کمیسیون حقوق بین الملل در زمینه اصول کلی حقوق موضوع این مقاله را تشکیل می‌دهد تا از این طریق ضمن پایش رویکرد ایران نسبت به سیر مطالعاتی کمیسیون، بررسی و توجه جامعه حقوقی بین المللی کشورمان نیز به این موضوع در پژوهش‌های بعدی جلب گردد. چنین به نظر می‌رسد که رویکرد ایران در برخی موضوعات با کمیسیون همسو و در برخی دیگر ناهمسو است.

واژگان کلیدی: رویکرد ایران، شناسایی، ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری، منشأ اصول کلی حقوق بین الملل، قواعد عرفی.

مقدمه

یکی از منابع اصلی حقوق بین‌الملل در اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری جهت رسیدگی به دعاوی مطروحه، اصول حقوق می‌باشد که می‌تواند بعنوان منبع مستقیم حقوق بین‌الملل مورد استناد قرار بگیرد.^۱ این اصول در نظام‌های حقوقی داخلی کشورها نیز جایگاه مهمی دارند اما در حقوق بین‌الملل برای پیشگیری از متوقف ماندن رسیدگی‌های بین‌المللی نزد محاکم، از این اصول برای پر کردن خلأهای محتمل استفاده می‌شود. امروزه این امر تا حد بسیاری پذیرفته شده که اصول کلی حقوق مندرج در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری مشمول اصول کلی حقوق در حقوق داخلی و بین‌المللی می‌شود،^۲ منتها در خصوص اصول کلی حقوق داخلی این نکته شایان ذکر است که اصول مزبور عمدتاً توسط مرجع قضایی یا داوری ذیربط شناسایی شده^۳ و به‌عنوان اصلی مجزا در حقوق بین‌المللی بکار گرفته می‌شود.^۴ برخی از حقوقدانان درج بند سوم از قسمت اول

۱. برخی حقوقدانان معتقدند که برای جلوگیری از تفاوت دیدگاه‌ها و حل و فصل تعارضات میان حقوق و تعهدات ناشی از یک موضوع در مجموعه قواعد رژیم‌های حقوقی مختلف می‌توان به اصول کلی حقوق توسل جست. این موضوع اهمیت وجودی اصول کلی حقوق بین‌الملل را در زمینه حقوق بین‌الملل نشان می‌دهد. ر.ک:

Luigi Condorelli, "Customary International Law: The Yesterday, Today, and Tomorrow of General International Law", in, *Realizing Utopia: The Future of International Law*, Antonio Cassese (ed.) (Oxford: Oxford University Press, 2012) at 154-155.

۲. برخی دیگر نیز آن را تکمیل‌کننده حقوق تلقی می‌کنند. ر.ک:

Alain Pellet & Daniel Müller, Article 38, in, Andreas Zimmermann et al., (eds.), *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary*, 2th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2019) at 764.

۳. بر همین اساس برخی از حقوقدانان فرانسوی از جمله دومنیک کارو، معتقدند ماده ۳۸ اساسنامه نوعی بازگویی رویه موجود در تاریخ داوری‌های حقوق بین‌الملل است. ر.ک: الهام امین‌زاده و مسعود علیزاده، «اصول کلی حقوقی و حاکمیت دولت‌ها»، فصلنامه حقوق، شماره ۴۳، (۱۳۹۲)، ص ۱۵۸.

4. Malcolm Shaw, *International Law*, 6th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2008) at 98 et seq.

در خصوص معنا و جایگاه اصول کلی حقوق در حقوق بین‌الملل در میان حقوقدانان بین‌المللی نظرات مختلفی ابراز شده است. برخی این اصول را صرفاً منحصر به اصول حقوق بین‌الملل می‌دانند و برخی دیگر آن را صرفاً در زمره اصول حقوق داخلی قلمداد می‌نمایند. برخی نیز آن را مربوط به اصول حقوق بین‌الملل می‌دانند و اصول داخلی برگرفته شده

ماده ۳۸ اساسنامه دیوان را که حاوی امکان استناد به اصول کلی حقوق است، یک نقطه عطف مهم در حقوق بین‌الملل تلقی می‌کنند زیرا دولت‌ها از این طریق پذیرفتند که وجود منبع سومی را در کنار معاهده و عرف به صورت مستقل به رسمیت بشناسند.^۱

برخی بر این عقیده‌اند که با توجه به استناد به رهیافت تفسیر مبتنی بر متن توسط محاکم داوری و قضایی؛ این رهیافت، خود پیش از آنکه در کنوانسیون حقوق معاهدات وین ۱۹۶۹ بدان اشاره‌ای شود بعنوان اصل کلی حقوق شناخته شده بود.^۲ برخی دیگر نیز بر این عقیده‌اند که اصول کلی از ویژگی عام برخوردارند. به تعبیر دیگر این اصول در برابر استدلال‌های ارزش‌محور به شکلی باز عمل می‌کنند و موجب ایجاد حقوق از این طریق می‌شوند که در رژیم حقوق بین‌الملل بشر و حقوق بین‌الملل بشردوستانه این امر جلوه بیشتری دارد. از منظر این دسته از حقوقدانان، اصول کلی نیازهای فراپوزیتیویستی مانند نیازهای اخلاق و اجتماعی را وارد نظام حقوقی می‌کنند و نقش مبدل را در این زمینه ایفا می‌نمایند.^۳

بعنوان نمونه، اصل تناسب بعنوان یکی از اصول کلی؛ قاعده‌ای است که در تمامی روابط حقوقی میان تابعان حقوق به نحوی که اقتضای تفسیر حقوق و تعهدات آن را در پی داشته باشد، وجود داشته و بکار گرفته می‌شود. بر همین اساس، تناسب بعنوان اصلی کلی در حقوق به شکل عام و در حقوق بین‌الملل به طور خاص، کاربردهای فراوانی در توصیف و تعیین آثار حقوقی ناشی از روابط حقوقی به هنگام اجرا یا تفسیر قاعده دارد. دیوان نیز در قضیه آزمایش‌های هسته‌ای، اگرچه اصل تناسب را به خودی خود واجد تعهد

از حقوق داخلی را در این خصوص بعنوان اصول جایگزین و فرعی محسوب می‌نمایند. برای مشاهده دیدگاه‌های ابرازی در این باره ر.ک:

Bin Cheng, *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953) at 2-5.

1. Robert Jennings & Arthur Watts, *Oppenheim's International Law*, Vol. 1 Peace (9th Edition) (Oxford: Oxford University Press, 2008) at 39.

2. Fabián Raimondo, *General Principles of Law in the Decisions of International Criminal Courts* (Leiden: Brill, 2008) at 24.

3. Robert Kolb, "Principles as Sources of International Law: (With Special Reference to Good Faith)", *Netherlands International Law Review*, Volume. 53, (2006), at 8.

حقوقی نمی‌داند اما یکی از اصول بنیادین حاکم بر شکل‌گیری و اجرای تعهدات حقوقی را اصل تناسب می‌داند.^۱

حتی برخی معتقدند که در نظام حقوقی اتحادیه اروپا، دیوان اروپایی دادگستری در دهه‌های اخیر در جستجوی اصول کلی حقوق مهم برآمده که این موضوع بر تفسیر حقوق اتحادیه واجد اثر بوده است. در این راستا اصل «تناسب»^۲ بعنوان اصلی حقوقی مورد توجه دیوان و دادگاه‌های داخلی دولت‌های عضو قرار می‌گیرد که بر تفسیر حقوقی بسیار اثرگذار بوده است.^۳ در نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت نیز این اصل به هنگام رسیدگی به اختلافات اعضا مورد توجه هیأت‌های رسیدگی‌کننده و نهاد حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت قرار داشته است. در این باره چنین گفته شده که اصل تناسب می‌تواند به صورت تفسیری در خصوص موافقتنامه‌های سازمان و یا به شکل غیر تفسیری در قالب قانون حاکم مورد توجه قرار بگیرد. بر این اساس به کاربرد تفسیری اصل تناسب در مورد بند ۹ ماده ۷ موافقت‌نامه یارانه‌ها^۴ اشاره شده است.^۵

پرسش مقاله حاضر این است که کمیسیون حقوق بین‌الملل (از این پس، کمیسیون) چه رویکردی به موضوع اصول کلی حقوق داشته و ایران در برابر این رویکرد کمیسیون چه موضعی اتخاذ کرده است. کمیسیون به طور خاص در دو دهه اخیر تمایل خود را به مطالعه

1. Nuclear Tests, ICJ Reports, (1974), para. 49.

2. Proportionality.

3. Xavier Groussot & Hans Lidgard, "Are There General Principles of Community Law Affecting Private Law?", in *General Principles of EC Law in a Process of Development*, Ulf Bernitz et al (eds.) (Alphen aan den Rijn: Kluwer, 2008) at 156-157.

۴. بند هفتم این ماده با عنوان جبران خسارت چنین اشعار می‌دارد: «در زمانی که دولت عضو اقدامات متناسب را جهت حذف آثار نامطلوب یارانه اتخاذ نماید یا یارانه مزبور را ظرف مدت شش ماه از تاریخی که نهاد حل و فصل اختلاف گزارش هیأت یا نهاد استیناف را پذیرفته، مسترد ندارد و موافقتنامه‌ای مبنی بر پرداخت غرامت نیز موجود نباشد، نهاد حل و فصل اختلاف باید به عضو شاکی اتخاذ اقدامات متقابل را متناسب با میزان و ماهیت آثار نامطلوب موجود تجویز نماید مگر این که نهاد بر مبنای اجماع تصمیم بگیرد تا درخواست مزبور را رد نماید.»

Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, available at: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf

۵. سیدقاسم زمانی، «جایگاه اصل تناسب در سازمان جهانی تجارت»، پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۲۷، (۱۳۸۸)، صص ۱۲۳-۱۲۲.

منابع حقوق بین‌الملل نشان داده است. در کنار قواعد عرفی، اعلامیه‌های یکجانبه، ابزارهای فرعی تعیین قواعد حقوقی و حتی موافقت‌نامه غیرالزام‌آور حقوقی، موضوع اصول کلی حقوق نیز در فهرست مطالعات در حال انجام کمیسیون قرار دارد. در این میان، رویکردی که در سه گزارش اخیر از سوی گزارشگر ویژه ارائه شده بیشتر از جهت شناسایی اصول کلی حقوق برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی محل بحث و مناقشه میان موافقان و مخالفان بوده است. نماینده ایران در کمیته ششم مجمع عمومی نیز در خصوص دو گزارش مزبور، دیدگاه‌های خود را مطرح کرده است. بررسی و نقد این دیدگاه‌ها موجب جلب توجه بیشتر جامعه حقوقی بین‌المللی کشور به ضرورت توجه به رویکرد ایران به حقوق بین‌الملل خواهد شد. این امر می‌تواند مشارکت غیرمستقیم حقوقدانان داخلی و کمک به بهبود موضع‌گیری‌های حقوقی از سوی نمایندگان ایران در کمیته ششم و سایر طرق تجلی رویکرد دولت ایران در ساخت و پرداخت حقوق بین‌الملل را به همراه داشته باشد. در ادامه به بررسی رویکرد کمیسیون حقوق بین‌الملل می‌پردازیم و در بخش بعد، نگاه ایران نسبت به رویکرد کمیسیون مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱. ورود کمیسیون حقوق بین‌الملل به عرصه معیارها و کیفیت شناسایی اصول

کلی حقوق

رویکرد انتخاب موضوع از سوی کمیسیون حقوق بین‌الملل برای مطالعه در زمینه‌های تدوین و توسعه مترقیانه حقوق بین‌الملل در دو دهه اخیر نشان می‌دهد نهاد مزبور تصمیم گرفته تا نسبت به تمام منابع حقوق بین‌الملل که در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری آمده، به نحو مطلوبی بپردازد. مطالعه بر روی موضوع «شناسایی حقوق بین‌الملل عرفی» در سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸، قواعد آمره حقوق بین‌الملل از سال ۲۰۱۵ تاکنون، اصول کلی حقوق از سال ۲۰۱۸ تاکنون، ابزارهای فرعی تعیین قواعد حقوق بین‌الملل (رویه قضایی و دکتورین) از سال ۲۰۲۲ نشان‌دهنده عزم کمیسیون در بررسی جامع منابع دارد. پیشتر نیز در قالب موضوعات مختلف به بحث معاهدات پرداخته بود: پیش‌نویس حقوق معاهدات (۱۹۶۶) و معاهدات منعقدہ میان سازمان‌های بین‌المللی با یکدیگر و با

دولت‌ها (۱۹۸۲) که به تصویب کنوانسیون حقوق معاهدات وین در سال ۱۹۶۹ و ۱۹۸۶ منجر شد و همچنین موضوعات فرعی دیگر از جمله جانشینی دولت‌ها بر معاهدات (۱۹۷۴) که منجر به معاهده وین در مورد جانشینی دولت‌ها در معاهدات (۱۹۷۸) شد، اثر مخاصمه بر معاهدات (۲۰۱۱)، حق شرط بر معاهدات (۲۰۱۱)، موافقت‌نامه‌ها و عملکرد بعدی طرفین معاهدات (۲۰۱۸)، اجرای موقت معاهدات (۲۰۲۱).

در سال ۲۰۱۷ پیشنهاد مطالعه بر روی موضوع اصول کلی حقوق در کمیسیون مطرح شد و ضمن تأیید مجمع عمومی سازمان ملل متحد، در سال ۲۰۱۸ به طور رسمی در دستور مطالعاتی کمیسیون قرار گرفت.^۱ دولت ایران نیز در کمیته ششم مجمع عمومی در زمره دولت‌هایی قرار داشت که از مطالعه کمیسیون بر موضوع اصول کلی حقوق حمایت نمود.^۲

۱-۱. نگاهی به محتوای نخستین گزارش گزارشگر

در خصوص نحوه و میزان استناد به اصول کلی حقوق در رویه قضایی، کمیسیون در گزارش نخست خود معتقد است که رویه دیوان دائمی و دیوان بین‌المللی دادگستری در خصوص استناد به اصول کلی حقوق آن بوده که به فراخور موضوع به اصول زیربط استناد می‌نمودند. به طور مشخص تصمیماتی که در آنها دیوان دائمی به اصول کلی حقوق استناد نموده بدون اشاره صریح به بند ۳ ماده ۳۸ اساسنامه دیوان مزبور بوده است. دیوان بین‌المللی دادگستری نیز در آرای نه‌چندان قابل توجهی به اصول کلی اشاره داشته و سیاست قضایی دیوان آن بوده تا جایی که معاهدات و قواعد عرفی به حد کافی در خصوص اختلاف وجود داشته و قابل اعمال بودند، به ادعاهای طرفین دعوا نسبت به استناد به اصول کلی حقوق توجهی نمی‌نماید.^۳ بعنوان مثال دیوان در قضیه لاگراندر در مقام لزوم اجرای تصمیمات دیوان از جمله دستور موقت، معتقد است که طبق رویه تأیید دیوان دائمی، طرفین دعوا باید از اقداماتی که قادر به اثرگذاری منفی بر اجرای تصمیم مرجع دادرسی

1. Analytical Guide on the General Principles of Law, at: [https:// legal. un. org/ ilc/guide/1_15.shtml](https://legal.un.org/ilc/guide/1_15.shtml).

2. Official Records of Sixth Committee, A/C.6/73/SR.24, (2018), at 14.

3. First Report on General Principles of Law by Marcelo Vázquez-Bermúdez, Special Rapporteur, A/CN.4/732, (2019), at 36-37.

است، اجتناب نمایند.^۱ البته برخی از حقوقدانان نیز معتقدند که استناد به اصول کلی از سوی محاکم بین‌المللی، حاشیه صلاحیت قابل توجهی را برایشان ایجاد می‌کنند و آنها می‌توانند در پرتو این اصول، مسائلی را که قاعده خاصی پیرامون آن وجود ندارد یا گویا نیست، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند. در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری نیز هر کجا که نتوانسته وجه معاهداتی یا عرفی قاعده قابل اعمال را شناسایی کند، به ناچار به ماهیت اصول کلی حقوقی قاعده استناد کرده است.^۲

گزارشگر کمیسیون مارسلو برمودز، در نخستین گزارش خود به کمیسیون در سال ۲۰۱۹، سه پیش‌نویس را به کمیسیون ارائه می‌کند. مطابق این پیش‌نویس مواد، مفادی که در این مجموعه پیش‌نویس نتایج می‌آید مربوط به اصول کلی حقوق بعنوان منبع حقوق بین‌الملل هستند و دو معیار برای شناسایی اصول کلی ارائه می‌شود: یکی عمومیت و دیگری به رسمیت شناخته شدن از سوی دولت‌ها. وی در ادامه در قالب پیش‌نویس سوم این نکته را مطرح می‌کند که اصول کلی شامل دو دسته‌اند: اصولی که از نظام‌های حقوقی برگرفته شده‌اند و اصولی که در داخل نظام حقوقی بین‌المللی شکل می‌گیرند.^۳

برمودز معتقد است که این اتفاق نظر در میان حقوقدانان وجود دارد که یکی از مصادیق «حقوق بین‌الملل عام» آن دسته از اصول کلی حقوق هستند که از ویژگی جهانی برخوردارند؛ بدین بیان که بر همه اعضای جامعه بین‌المللی قابلیت اعمال دارند. البته این نکته نیز از سوی وی مطرح شده که امکان وجود اصول کلی پذیرفته شده در سطح منطقه‌ای و حتی دوجانبه نیز وجود دارد. بر این اساس وی معتقد است اگرچه یک اصل کلی می‌تواند ویژگی‌هایی که در نظام‌های حقوقی داخلی دارد، در نظام حقوق بین‌الملل نیز داشته باشد، اما با توجه به تفاوت‌های خاصی که میان نظام‌های حقوقی داخلی و حقوق بین‌الملل وجود دارد باید این تفاوت‌ها را در خصوص عمومیت و جهانی بودن اصل کلی در نظر گرفت. وی تأکید دارد که در قیاس با سایر قواعد حقوق بین‌الملل از جمله معاهدات

1. LaGrand Case (Germany v. United States of America), ICJ Reports, (2001), at 103.
 2. Giorgio Gaja, "General Principles of Law", Max Planck Encyclopedias of International Law, (2020), at 31-33.
 3. First Report on General Principles of Law, op.cit., at 75.

و قواعد عرفی، اصول کلی در حقوق بین‌الملل از ویژگی «عام بودن»^۱ و «بنیادین»^۲ بودن برخوردارند. ضمن اینکه با توجه به ویژگی خاص اصول کلی حقوق در پر کردن خلأها، باید توجه داشت که این اصول لزوماً محدود به اصول برگرفته شده از نظام‌های حقوق داخلی نیستند.^۳ در مورد واژه «شناسایی شده»^۴ در ماده ۲ پیش‌نویس، گزارشگر معتقد است که به‌رغم اختلاف نظراتی که در میان نویسندگان پیرامون معیار شناسایی مطرح است، اما بیشتر نویسندگان اعتقاد دارند که امر شناسایی باید در عرصه بین‌المللی و توسط دولت‌ها صورت بگیرد و نه از طریق مراجعه به نظام حقوق داخلی کشورها. در این معنا، گونه‌های شناسایی می‌تواند بسته به ویژگی اصل کلی حقوقی مورد نظر متفاوت باشد.^۵ در این خصوص شایان ذکر است که گزارشگر معتقد است اصطلاح «ملل متمدن» در بند سوم از ماده ۳۸ اساسنامه معنای تاریخی که در زمان نگارش متن ذیربط مدنظر بود، نخواهد داشت و قاطبه نویسندگان این نظر را تأیید می‌نمایند. از این رو وی معتقد است برای تعبیر این اصطلاح باید به واژگانی چون دولت‌ها، ملت‌ها و جامعه ملت‌ها اشاره کرد.^۶

در خصوص اصول کلی حقوق برگرفته شده از نظام‌های حقوقی داخلی، کمیسیون معتقد است که صرف وجود این اصول در بیشتر نظام‌های حقوقی داخلی کافی نیست بلکه برای قابلیت اعمال در نظام حقوقی بین‌المللی، این اصول باید «جذب»^۷ نظام حقوقی بین‌المللی شده باشند.^۸ نکته جالب توجه اینکه اصول کلی حقوق که از نظام حقوقی بین‌المللی نیز گرفته می‌شوند، مبتنی بر معیار شناسایی از سوی دولت‌ها، باید از طرق مقتضی مانند انعقاد موافقت‌نامه‌ها، اعلام مراجع دادرسی یا تصمیمات سازمان‌های بین‌المللی مانند مجمع عمومی سازمان ملل بعنوان اصل کلی حقوق به رسمیت شناخته شوند.^۹

1. General.
2. Fundamental.
3. Ibid. at 48.
4. Recognized.
5. Ibid. at 52.
6. Ibid. at 55.
7. Transposed.
8. Ibid. at 65.
9. Ibid. at 67.

۱-۲. نگاهی به محتوای دومین گزارش گزارشگر

گزارشگر طرح در دومین گزارش خود در سال ۲۰۲۰، ماده دیگر را پیشنهاد می‌کند. طبق ماده ۴، تعیین وجود و محتوای یک اصل کلی حقوق که از نظام حقوقی داخلی کشورها برآمده باید مبتنی بر وجود یک اصل مشترک در نظام‌های حقوقی اصلی جهان باشد و در مرحله بعد در نظام حقوقی بین‌المللی نیز جذب شده باشد. گزارشگر معتقد است که استفاده از گروه‌بندی معمول در مطالعات حقوق تطبیقی می‌تواند در این خصوص نیز کمک‌کننده باشد و از این‌رو خانواده‌های اصلی نظام‌های حقوقی را به چند دسته تقسیم می‌کند: آنگلو ساکسون، خاور دور، ژرمنی، هندو، اسلامی، اسکاندیناوی و رومی.^۱ ماده ۵ معیار تعیین مشترک بودن یک اصل کلی در نظام‌های حقوقی داخلی اصلی را ارائه می‌دهد. بر این اساس، انجام یک تحلیل تطبیقی به نحوی که گسترده و بیانگر ویژگی اشتراک اصلی کلی حقوق ذیربط باشد، باید مدنظر قرار گیرد. از این منظر گزارشگر معتقد است که یافتن ویژگی مشترک برای یک اصل کلی نیازمند انجام یک تحقیق آماری است. اگر بعد از انجام این بررسی تجربی معلوم شد که قواعد موجود در نظام‌های حقوقی داخلی به شکل فاحشی متفاوت از یکدیگرند، در این حالت نمی‌توان معتقد به وجود یک اصل مشترک میان آنها بود.^۲ در این مسیر، بند ۲ ماده ۵ بر ارزیابی قوانین داخلی و تصمیمات محاکم داخلی کشورها در انجام تحلیل تطبیقی تأکید دارد. ماده ۶ نیز معیار جذب در نظام حقوقی بین‌المللی را بدین نحو تعیین می‌کند که اصل کلی ذیربط با اصول بنیادین حقوق بین‌الملل «سازگاری»^۳ داشته باشد و شرایط برای اعمال کافی اصل کلی ذیربط در نظام حقوقی بین‌المللی فراهم باشد.^۴ از نظر گزارشگر، سازگاری اصل کلی مورد نظر با چارچوب حقوق بین‌الملل برای آن است که نه تنها باید در جامعه، ملت‌ها بعنوان یک اصل مشترک به رسمیت شناخته شده باشد بلکه باید توانایی همزیستی با چارچوب گسترده حقوق

1. Second Report on General Principles of Law by Marcelo Vázquez-Bermúdez, Special Rapporteur, A/CN.4/741, (2020), at 16.

2. Ibid. pp. 16, 21.

3. Compatibility.

4. Ibid. at 57.

بین‌الملل را نیز داشته باشد.^۱ هدف از این اقدام آن است که از ایجاد اختلال در فرایند اعمال قواعد حقوق بین‌الملل و همچنین سوء استفاده در اثر استناد به این دسته از اصول ناسازگار با حقوق بین‌الملل جلوگیری شود.^۲

ماده ۷ پیشنهادی پیش‌نویس نتایج گزارشگر به تعیین وجود و محتوای اصول کلی ایجاد شده در نظام حقوقی بین‌المللی می‌پردازد و اشعار می‌دارد برای این امر باید اصل کلی ذیربط به طور گسترده در معاهدات و سایر اسناد بین‌المللی به رسمیت شناخته شده باشد؛ مبنایی برای قواعد کلی مندرج در معاهدات و قواعد عرفی باشد؛ اصل ذیربط ملازم با ویژگی‌های اساسی و الزامات بنیادین نظام حقوقی بین‌المللی باشد. در همین راستا مواد ۸ و ۹ به این نکته اشاره دارد که تصمیمات قضایی بین‌المللی و داخلی و همچنین آموزه‌های برجسته‌ترین حقوقدانان بین‌المللی می‌توانند در تعیین وجود و محتوای اصول کلی حقوق بعنوان ابزاری فرعی مؤثر باشند.^۳

با توجه به بحث برانگیز بودن تقسیم‌بندی گزارشگر طرح در این خصوص، لازم است تا به برخی دیدگاه‌ها در این زمینه و تحلیل آنها پرداخته شود.^۴ برخی حقوقدانان ضمن نقد رویکرد موسع گزارشگر از تفسیر قسمت سوم از بند ۱ ماده ۳۸ اساسنامه دیوان در مورد اصول کلی که محدود به اصول کلی شناسایی شده از سوی دولت‌ها شده است، در مورد وجود مصادیق متعدد برای اصول کلی حقوقی که در نظام حقوق بین‌الملل ایجاد تردیدهایی را مطرح کرده‌اند و معتقدند با توجه به معیار مبهم کمیسیون در تعیین وجود چنین اصولی با بیان «ذاتی بودن این اصول برای نظام حقوقی بین‌المللی» معتقدند این ضابطه کلی دست دولت‌های قدرتمند را برای تعیین وجود چنین اصولی باز می‌گذارد و از این رو هرچند گزارشگر اعلام کرده فهرستی از اصول کلی را اعلام نخواهد کرد، اما اگر قرار

1. Ibid. at 23.

2. Ibid. at 27.

3. Ibid. at 58.

۴. البته برخی نیز معتقدند خاستگاه اصول کلی موضوعیت ندارد و ویژگی‌ها و نقش‌های اصول کلی در نظام بین‌المللی در هر دو دسته اصولی کلی برخاسته از نظام‌های حقوق داخلی و نظام حقوقی بین‌المللی مشترک است. ر.ک: زهرا محمودی، «ماهیت اصول کلی حقوقی و کارکردهای آن در حقوق بین‌الملل»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۵۸، (۱۳۹۷)، ص ۳۵۹.

باشد چنین معیار کلی برای شناسایی اصول کلی ایجاد شده در نظام حقوقی بین‌المللی مطرح باشد، بهتر است فهرستی از این اصول را به صورت احصا شده تعیین کند تا دست دولت‌ها و سایر بازیگران بین‌المللی برای تعیین یکجانبه این اصول باز نباشد و به این ترتیب، یکپارچگی حقوق بین‌الملل نیز مخدوش نشود.^۱ بر همین اساس ایشان معتقدند که بهتر است کمیسیون وارد مقوله اصول کلی ایجاد شده در نظام حقوقی بین‌المللی نشود زیرا قلیلی از دولت‌ها با آن مخالفند (ایران، ایالات متحده، چک، رومانی، اسلواکی، ژاپن و اسرائیل) و عده‌ای دیگر با آن موافقتند (اسپانیا، پرتغال، پرو، کشورهای نوردیک، افریقای جنوبی، اتریش، آلمان، شیلی، اسلوانی و هلند) اما بیشتر دولت‌ها در خصوص وجود این نوع اصول کلی، سکوت کرده‌اند.^۲ برخی دیگر معتقدند بهتر است رهیافت دیوان در زمان استناد به اصول کلی با بیان «اصول حقوق بین‌الملل عام» اتخاذ شود، بدون این که وارد تفکیک میان اصول کلی حقوق برخاسته از نظام‌های حقوقی داخلی یا حقوق بین‌الملل شود.^۳ به نظر می‌رسد پاسخی که می‌توان به نگرانی‌های ابراز شده در خصوص دسته اصول کلی حقوق برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی ارائه کرد آن است که نخست، تعداد دولت‌هایی که نسبت به این تقسیم‌بندی گزارشگر مخالفت صریح داشتند، اندک است و در مقابل تعداد دولت‌هایی که صراحتاً یا با سکوت خود در مقام بیان بوده‌اند، عدم مخالفت خود را با این امر ابراز داشته‌اند. در واقع تقسیم‌بندی گزارشگر به نحوی است که دولت‌ها

1. Pouria Askari, *The ILC Work on the General Principles of Law and its Implications for the Coherence of the International Legal System*, (2023), at: <https://opiniojuris.org/2023/05/22/the-ilc-work-on-the-general-principles-of-law-and-its-implications-for-the-coherence-of-the-international-legal-system/>

این در حالی است که نماینده دولت ایران در کمیته ششم مجمع عمومی در زمان بررسی گزارش کمیسیون در مورد اصول کلی حقوق معتقد است گزارشگر ویژه نباید فهرستی از اصول کلی را در گزارش‌های خود درج کند. در قسمت‌های بعدی این نوشتار به دیدگاه ایران در این خصوص اشاره شده است.

2. Ori Pomson, *General Principles of Law Formed Within the International Legal System?*, (2022), at: <https://www.ejiltalk.org/general-principles-of-law-formed-within-the-international-legal-system/>

ضمن اینکه بیشتر اعضای کمیسیون نیز با تقسیم‌بندی اصول کلی برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی موافق هستند. ر.ک:

Second Report on General Principles, op.cit. at 36.

3. Xuan Shao, "What We Talk about When We Talk about General Principles of Law", *Chinese Journal of International Law*, Vol. 20, (2021), at 241.

را در مقام بیان قرار داده است اعم از اینکه در کمیته ششم مجمع عمومی یا در قالب پاسخ کتبی به پرسش‌های گزارشگر این فرصت برای دولت‌ها مهیا شده باشد. دوم آنکه به تعبیر برخی حقوق‌دانان، شناسایی اصول کلی حقوق باید مبتنی بر «اسناد»^۱ و رویه موجود در حقوق داخلی یا بین‌الملل باشد تا بتوان رضایت ضمنی دولت‌ها را در خصوص شناسایی این قواعد احراز نمود. به تعبیر ایشان، تنها تفاوت میان دو دسته اصول کلی حقوق برخاسته از نظام‌های حقوق داخلی یا نظام حقوق بین‌الملل آنجاست که باید دید آیا اصول کلی مورد نظر مختص حقوق بین‌الملل هستند یا این که مشابه آنها در نظام‌های حقوق داخلی وجود دارد؟^۲ سوم آنکه به نظر می‌رسد کمیسیون برای رهایی از تنگنای ماده ۳۸ در تعیین اصول کلی باید نگاهی به حقوق بین‌الملل عام داشته باشد تا بتواند توجیه بهتری برای استناد به اصول کلی برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی داشته باشد. چهارم آنکه تعیین معیار کلی «ذاتی بودن اصل کلی حقوق برای نظام حقوق بین‌الملل» لزوماً به نفع دولت‌های قدرتمند نخواهد بود زیرا در میان دولت‌هایی که با اصول کلی برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی مخالفند دولت‌هایی مانند ایالات متحده و بریتانیا^۳ نیز وجود دارد. پنجم آنکه درج فهرستی حصری از مصادیق اصول کلی به طور منطقی این نتیجه را به دنبال دارد که در آینده امکان بروز و ظهور اصول کلی دیگر غیرممکن باشد. در طرح مربوط به شناسایی قواعد عرفی که در سال ۲۰۱۸ به اتمام رسید نیز کمیسیون فهرستی از قواعد عرفی ارائه نکرد. ضمن اینکه گزارشگر در گزارش دوم خود مثال‌هایی از این نوع اصول را درج کرده است. در همین راستا کمیسیون در طرح‌هایی که مبادرت به درج فهرستی از موضوع مطالعاتی خود

1. Materials

2. Ibid. at 254.

3. Second Report on General Principles, op.cit. at 37.

در یک تحقیق انجام شده به روش استقرایی دیوان برای احراز اصول کلی حقوق در سه حوزه اصول کلی حقوق بین‌الملل، اصول کلی حقوق داخلی و اصول کلی موجود در آیین دادرسی، اشاره شده که دیوان از طریق مراجعه به معاهدات، عرف، رویه قضایی خود و محاکم داور، قطعنامه‌های شورای امنیت و مجمع عمومی سازمان ملل و سایر اظهارات غیرالزام‌آور سازمان‌های بین‌المللی آنها را احراز نموده است. ر.ک:

Rumiana Yotova, "Challenges in the Identification of the "General Principles of Law Recognized by Civilized Nations": The Approach of the International Court", Canadian Journal of Comparative and Contemporary Law, 79 (3), (2017), at 322.

کرده همواره بر تمثیلی بودن آن تأکید داشته تا از این طریق مانع از توسعه حقوق بین‌الملل نگردد.^۱

در ادامه، گزارشگر در خصوص احتمال هم‌پوشانی معیارهای شناسایی قواعد حقوق بین‌الملل عرفی و اصول کلی حقوق اظهار می‌دارد اگرچه در شناسایی اصول کلی نیز دو معیار شناسایی و عمومیت نقش محوری دارند اما برخلاف قواعد عرفی، اصول کلی نیاز به احراز اعتقاد حقوقی دولت‌ها ندارند. ضمن این که شناسایی اصول کلی مبتنی بر بررسی نظام‌های حقوقی داخلی کشورهاست که این امر ویژگی منحصر به فردی در قیاس با گستره موارد قابل شناسایی برای کشف عنصر مادی یا معنوی یک قاعده عرفی دارد.^۲

۳-۱. نگاهی به محتوای سومین گزارش گزارشگر

در گزارش سوم در سال ۲۰۲۲، پیش‌نویس ۵ ماده دیگر از سوی گزارشگر پیشنهاد شد. طبق ماده ۱۰ پیش‌نویس، سلسله‌مراتبی میان منابع اصلی یعنی معاهدات، قواعد عرفی و اصول کلی حقوق وجود ندارد. گزارشگر برای پرهیز از ورود به بحث وجود خلأ حقوقی یا ممنوعیت «خلأ حقوقی»^۳ در حقوق بین‌الملل به دلیل اختلافی بودن آن، تنها بر این نکته تأکید می‌ورزد که اصول کلی حقوق ابزاری برای پر کردن خلأهای حقوق بین‌الملل هستند بدون اینکه قصد ورود به بحث ممنوعیت یا عدم ممنوعیت، خلأ حقوقی داشته باشد.^۴ برای تایید این گزاره که پیشتر نیز در ادبیات ذریبط مورد توجه نویسندگان و رویه قضایی قرار داشته، گزارشگر در ماده ۱۱ اعلام می‌دارد که ممکن است محتوای یک اصل کلی حقوق همزمان با محتوای مشابهی در شکل یک قاعده معاهداتی یا عرفی قابل مشاهده باشد. در واقع ممکن است یک قاعده همزمان سه وجه معاهداتی، عرفی و اصل کلی حقوق را به خود بگیرد. گزارشگر، این دیدگاه را مبتنی بر آورده دیوان در قضیه نیکاراگوئه علیه

۱. برای مثال به دو طرح قواعد آمره (۲۰۲۲) و اثر مخاصمه مسلحانه بر معاهدات (۲۰۱۱) می‌توان اشاره داشت. ر.ک:

https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_14_2022.pdf; https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_10_2011.pdf.

2. Second Report on General Principles, op.cit. at 35.

3. Non liquet.

4. Third Report on General Principles of Law by Marcelo Vázquez-Bermúdez, Special Rapporteur, A/CN.4/753, (2022), at 27-28.

ایالات متحده مطرح می‌نماید.^۱ از نظر وی چه بسا یک اصل کلی در قالب یا قاعده معاهده‌ای تدوین شود یا این که یک اصل کلی منجر به ایجاد یک قاعده عرفی با محتوایی مشابه شود.^۲

گزارشگر در ماده ۱۲ به این نکته می‌پردازد که اگر امکان اعمال همزمان چند منبع با محتوایی واحد بود، بر اساس اصل «قاعده خاص» می‌توان نسبت به اعمال قاعده نزدیک‌تر و خاص‌تر در یک قضیه اقدام کرد. گزارشگر در تحلیل این ماده معتقد است که این امر در نگاه نویسندگان ماده ۳۸ اساسنامه دیوان دائمی وجود داشته و به دلیل بدیهی بودن، عبارت «به ترتیب مقرر» را از صدر ماده ۳۸ حذف می‌کنند.^۳ ضمن اینکه به دلیل خاصیت عام بودن اصل کلی، یک قاعده معاهداتی یا عرفی نسبت بدان خاص محسوب می‌شوند. این خاص بودن یا به دلیل تعداد متعهدین است یا به دلیل موضوع قاعده.^۴ با این حال گزارشگر معتقد است در پرتو مطالعات کمیسیون در سال ۲۰۰۶ در خصوص چندپارگی حقوق بین‌الملل، حتی اگر قواعد معاهداتی یا عرفی بر اصول کلی در اعمال بر یک وضعیت به دلیل ویژگی خاص بودن پیشی بگیرند، باز هم اصول کلی می‌توانند ویژگی تفسیری یا تکمیلی داشته باشند؛ به خصوص در وضعیت‌هایی که قواعد معاهداتی یا عرفی وجود نداشته یا به اندازه کافی وجود نداشته باشد.^۵

ماده ۱۳، کارکرد اصلی اصل کلی را با بیان ویژگی پرکننده خلأ قواعد معاهداتی و عرفی بیان می‌نماید. ماده ۱۴ نیز به کارکردهای دیگر اصول کلی می‌پردازد که عبارتند از: ۱- مبنایی مستقل برای حقوق و تعهدات؛ ۲- مبنایی برای تفسیر و تکمیل سایر قواعد حقوق بین‌الملل و ۳- تضمین انسجام نظم حقوقی بین‌المللی.^۶

گزارشگر ضمن اذعان به اشتراک سه ویژگی فوق در سایر منابع حقوق بین‌الملل؛ معتقد است رویه دولتی، قضایی و دکترین، اعتقاد به کارکرد ایجاد حق یا تعهد از سوی یک

1. Ibid. at 30-32. See, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua V. United States), ICJ Reports, (1986), at 175-177, 179.

2. Third Report on General Principles of Law, op.cit. at 34.

3. Ibid. at 36.

4. Ibid. at 38.

5. Ibid. at 38-39.

6. Ibid. ssat 52-53.

اصل کلی حقوق تحت شرایطی دارد.^۱ گزارشگر ضمن برشمردن دیدگاه کمیسیون در طرح مسئولیت دولت مبتنی بر تعاقب مسئولیت در اثر نقض تعهد، فارغ از منشا آن و همچنین رویه قضایی داخلی و بین‌المللی، بر این نکته اذعان دارد که امکان ایجاد حق یا تعهد بر اساس اصل کلی حقوق وجود دارد هرچند که تعداد اینگونه اصول از تعداد اصول کلی حقوق که بعنوان قواعد دادرسی یا ثانویه توصیف می‌شوند، نسبتاً کمتر است.^۲ همچنین گزارشگر با بررسی وسیع رویه قضایی و دکترین این نکته را مطرح می‌سازد که اصول کلی حقوق می‌توانند در کنار پر کردن خلأهای حقوقی، کارکرد تفسیری یا تکمیلی برای قواعد معاهداتی یا عرفی نیز داشته باشند.^۳ در مورد کارکرد فرعی سوم اصول کلی حقوق، گزارشگر ضمن بررسی رویه دولت‌ها، رویه قضایی و دکترین معتقد است که گرچه تمامی اصول کلی همانند سایر قواعد حقوق بین‌الملل می‌توانند به شکلی موجب انسجام نظم حقوقی بین‌المللی شوند، اما برخی اصول کلی هستند که بطور خاص این کارکرد را به بهترین شکل نشان می‌دهند از جمله «اصل وفای به عهد، حسن نیت، قاعده خاص، قاعده مؤخر، رعایت کرامت انسانی و ملاحظات ابتدایی انسانیت».^۴

۲. دیدگاه ایران در مورد طرح مطالعاتی کمیسیون در مورد اصول کلی حقوق ایران نسبت به درج کلیت موضوع اصول کلی حقوق در فهرست مطالعات جاری کمیسیون دیدگاه همسویی ابراز می‌کند. اما در عین حال، نسبت به ورود به برخی از موضوعات فرعی ذیل مفهوم اصول کلی حقوق و رویکرد گزارشگر در سه گزارش ارائه شده، مباحثی را مطرح کرده است که در ادامه به بیان و تحلیل آنها پرداخته می‌شود.

1. Ibid. at 39.

2. Ibid. at 43.

3. Ibid. at 50.

4. "Pacta sunt servanda, good faith, the principles of Lex specialis and lex posterior, respect for human dignity and elementary considerations of humanity", Ibid. at 52.

۲-۱. رویکرد ایران به نخستین گزارش

نماینده دولت ایران در بررسی گزارش نخست گزارشگر در سال ۲۰۱۹ معتقد است که اقدام به ارائه پیش‌نویس مواد در گزارش نخست که جای تشریح مفهوم موضوع مطالعه است، پیش از موعد قلمداد می‌شود. از این رو گزارشگر باید خود را مطابق با نص صریح ماده ۳۸ اساسنامه دیوان به اصول به رسمیت شناخته شده از سوی دولت‌ها محدود نماید و در این مسیر باید از رویه قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری بهره‌مند شود. نکته مهم دیگر اظهارات نماینده ایران آن است که وجود اصول کلی حقوق مانع از قاعده‌گذاری قضات بین‌المللی در مواقع مواجهه با خلأ یا اجمال حقوقی می‌شود. ضمن این که سلسله‌مراتبی میان منابع وجود ندارد. هم‌نویسی با گزارشگر در تعبیر دولت‌ها از اصطلاح «ملل متحد» و اعتقاد به اتخاذ رهیافت فراگیر در استخراج اصول کلی حقوق از تمامی نظام‌های حقوقی، نظرات دیگر نماینده ایران در نشست هفتاد و دوم کمیته ششم می‌باشد. از نظر وی، اصول کلی حقوق بین‌الملل صرفاً از طریق فرایند ایجاد قواعد عرفی به منصفه ظهور می‌رسند و ارتباطی به بند سوم از قسمت اول ماده ۳۸ اساسنامه دیوان ندارند. وی در این خصوص اعلامیه ۱۹۷۰ مجمع عمومی در مورد اصول حاکم بر روابط دوستانه را منبعی می‌داند که در آن برخی از این اصول ذکر شده‌اند. به همین دلیل پیش از تعیین معیار شناسایی اصول کلی حقوق، تقسیم‌بندی این اصول به اصولی که از نظام‌های حقوقی داخلی سرچشمه می‌گیرند و اصول مخصوص نظام حقوق بین‌الملل، اقدامی پیش از موعد است. ضمن اینکه باید رویکرد احتیاطی در بررسی اصول کلی حقوق و عدم اختلاط آن با سایر منابع حقوق بین‌الملل از جمله قواعد عرفی در پیش گرفته شود.^۱

۲-۲. رویکرد ایران به دومین گزارش

نماینده دولت ایران در بررسی دومین گزارش گزارشگر در سال ۲۰۲۱ معتقد است که کار کمیسیون در زمینه مطالعه اصول کلی حقوق می‌تواند به انسجام و تقویت حقوق بین‌الملل کمک کند. وی در ادامه بیان می‌کند که با پیش‌نویس نتایج ۴ تا ۶ موافق است اما نکته‌ای

1. Statements by the Representative of Iran in the 74th Session of the 6th Committee, (2019), at 1-3, at: https://www.un.org/en/ga/sixth/74/pdfs/statements/ilc/iran_3.pdf.

که معتقد است باید در گزارش منعکس شود، اتخاذ رویکرد فراگیر در شناسایی و به رسمیت شناختن اصول کلی حقوق است. بر همین اساس، نماینده ایران عدم موافقت خود را با یافته گزارشگر مبنی بر دخیل نبودن اعتقاد حقوقی در ظهور اصول کلی حقوق اعلام می‌کند زیرا معتقد است این امر می‌تواند به کاهش مقبولیت جهانی اصول کلی حقوق منجر شود. در ادامه، نماینده ایران نسبت به بند ب از ماده ۳ و ماده ۷ واکنش نشان می‌دهد و معتقد است تاریخچه نگارش ماده ۳۸ اساسنامه به نحوی است که بر اهمیت اصول کلی که تنها از تجربیات حقوقی نظام‌های حقوقی مختلف جهان سرچشمه می‌گیرند، انگشت نهاده است. بر همین مبنا نماینده ایران، اصول کلی حقوقی ناشی از نظام حقوق بین‌الملل را به دیده تردید می‌نگرد. به علاوه وی معتقد است که اینگونه اصول معمولاً از دریچه حقوق بین‌الملل عرفی وارد حقوق بین‌الملل می‌شوند و در این خصوص اعلامیه ۱۹۷۰ مجمع عمومی در مورد اصول روابط دوستانه را حاوی چنین اصولی معرفی می‌کند. از نظر وی توصیف رویه قضایی و دکترین بعنوان منبع فرعی احراز اصول کلی خود منبعث از رویه کلی و اعتقاد حقوقی دولت‌هاست. در نهایت وی امیدوار است گزارشگر فهرستی از اصول کلی را ارائه نکند و صرفاً به بررسی نحوه ظهور اصول کلی حقوق، معیار و چگونگی توسعه آن پردازد.^۱

۲-۳. رویکرد ایران به سومین گزارش

نماینده ایران در دوم نوامبر ۲۰۲۲ در خصوص گزارش سوم گزارشگر نکات جالب توجهی را مطرح نمود. نخست آن که از نظر نماینده ایران باید تفکیکی میان دو واژه «اصل» و «قاعده» در نظر گرفته شود. از نظر وی اصل یا اصول حقوقی معرک مشترک شماری از قواعد حقوقی مرتبط هستند و از این رو اصول دارای ویژگی سازندگی برای قواعد هستند به نحوی که بسیاری از قواعد حقوقی از بطن اصول حقوقی استخراج می‌شوند. از این جهت وی معتقد به تفکیک میان «اصول کلی حقوق» مندرج در ماده ۳۸ اساسنامه و «اصول

1. Statements by the Representative of Iran in the 76th Session of the 6th Committee, (2021), at 1-3, at: https://www.un.org/en/ga/sixth/76/pdfs/statements/ilc/25mtg_iran_3.pdf.

یا قواعد حقوق بین‌الملل به مثابه بخشی از قواعد عرفی یا معاهده‌ای حقوق بین‌الملل است. وی معتقد است اصول کلی حقوق توسط تمام یا قاطبه نظام‌های حقوقی داخلی مختلف شناسایی می‌شود و از این طریق وارد نظام حقوقی بین‌المللی می‌گردد.^۱ عدم وجود سلسله‌مراتب میان منابع حقوق بین‌الملل و استناد اندک دیوان به اصول کلی به دلیل وجود قواعد کافی معاهده‌ای و عرفی در پرونده‌های مورد بررسی از دیگر اظهارات نماینده ایران می‌باشد. از نظر وی، اصول کلی حقوق آن دسته از هنجارهای شکلی (در برابر هنجارهای ماهوی) حقوق داخلی کشورها هستند. از این رو نمی‌توان معتقد به اصول کلی حقوق بین‌الملل یا اصول کلی منبعث از نظام حقوقی بین‌المللی بود؛ زیرا این دسته از هنجارها از طریق فرایند تشکیل مشابه با قواعد عرفی حقوق بین‌الملل توسعه می‌یابند و باید بعنوان «هنجارهای حقوق بین‌الملل» از آنها یاد کرد و نه اصول کلی حقوق بین‌الملل. دسته دیگری از هنجارهای حقوق بین‌الملل در نتیجه برخی گزاره‌های منطقی موجود در استدلال‌های قضایی و بر مبنای حقوق بین‌الملل موجود ایجاد می‌شوند. از این رو تنها اصول کلی حقوقی که می‌تواند شایسته چنین عنوانی باشد همان اصول کلی حقوقی است که از نظام‌های حقوقی داخلی کشورها سرچشمه می‌گیرد.^۲

به‌رغم عدم ارائه گزارش بعدی گزارشگر در سال ۲۰۲۳، اما کمیته ششم مجمع عمومی نسبت به موضوعات تحت بررسی کمیسیون پرداخت. در ۲۳ اکتبر ۲۰۲۳ نماینده ایران ضمن تکرار مواضع پیشین ایران در خصوص موضوع اصول کلی حقوق، اما در خصوص اصول کلی حقوق بین‌الملل دیدگاه متفاوتی را نسبت به اظهارات نماینده پیشین ایران در پیش گرفت. وی در این مورد چنین اظهار داشت: «برخلاف اصول کلی حقوق بین‌الملل که در ذات و بطن نظام حقوقی بین‌المللی وجود دارند و از رضایت و اجماع جامعه ملت‌ها بهره‌مند است، اصول کلی حقوق باید از نظام‌های حقوقی داخلی مختلف جهان سرچشمه

1. Statements by the Representative of Iran in the 77th Session of the 6th Committee, (2022), at 2-3, at: [https:// www. un. org/ en/ ga/ sixth/77/ pdfs/ statements/ ilc/30mtg_iran_3.pdf](https://www.un.org/en/ga/sixth/77/pdfs/statements/ilc/30mtg_iran_3.pdf).

2. Statements by the Representative of Iran in the 78th Session of the 6th Committee, (2023), at 2, at: [https:// www. un. org/ en/ ga/ sixth/ 78/ pdfs/ statements/ ilc/ 24mtg_ iran_1.pdf](https://www.un.org/en/ga/sixth/78/pdfs/statements/ilc/24mtg_iran_1.pdf).

بگیرد.» این نحوه بیان به شکلی است که گویی نماینده ایران نسبت به ماهیت اصول کلی حقوق بین‌الملل به نوعی عقب‌گرد داشته است. وی معتقد است حتی اصول کلی حقوق داخلی زمانی می‌توانند وارد نظام حقوقی بین‌المللی شوند که با رضایت دولت‌ها همراه باشند.^۱ با این حال نماینده ایران معتقد است موضوع اصول کلی حقوق بین‌الملل همچنان خارج از محدود ماده ۳۸ قرار دارد. نکته دیگر وی عدم برابری ارزش رویه قضایی و دکترین در تعیین اصول کلی حقوق است. در این مورد، وی بر نقش مهم محاکم بین‌المللی در استناد به اصول کلی حقوق تأکید دارد در حالی که دکترین را فاقد وزنی همسان با رویه قضایی در تعیین اصول کلی حقوق قلمداد می‌نماید.^۲

۴-۲. رویکرد گزارشگر به دیدگاه‌های ایران

نکته قابل توجه دیگر اینکه گزارشگر طرح، برمودز، در گزارش سوم خود در سال ۲۰۲۲ به دیدگاه‌های ابراز شده دولت‌ها در کمیته ششم توجه داشته است. در خصوص دیدگاه برخی کشورها که تنها اعتقاد به اصول کلی دارند که از نظام‌های حقوقی داخلی سرچشمه می‌گیرد، علاوه بر ایران وی از کشورهای الجزایر، چک، فرانسه، رومانی، اردن، اسلواکی و اسرائیل نام می‌برد و در برابر تعداد بیشتر کشورهای پذیرای نظر گزارشگر مبنی بر اصول کلی حقوق منبعث از نظام‌های حقوقی جهان و نظام حقوقی بین‌المللی، گزارشگر از این دسته از کشورها به تعبیری بعنوان کشورهای در اقلیت کمیته ششم یاد می‌کند.^۳ حمایت ایران از رهیافت دو مرحله‌ای نحوه شناسایی اصول کلی حقوقی منبعث از نظام‌های حقوقی جهان و توجه به کارکرد پر کردن خلأ حقوقی توسط اصول کلی مواردی است که در گزارش سوم گزارشگر بدان اشاره شده است.^۴

1. Ibid. at 4.

2. Ibid. at 5.

3. Third Report on General Principles of Law, op.cit. at 4.

4. Ibid. at 6, 15.

۲-۵. تحلیل رویکرد ایران

در تحلیل دیدگاه‌های ایران نکات چندی شایان ذکر است: نخست اینکه هم‌نوا با دیدگاه ایران این انتقاد بر اقدام گزارشگر وارد است که در نخستین گزارش خود به ارائه ۳ پیش‌نویس ماده اقدام کرده است. البته چنین اقدامی در طرح‌های سابق کمیسیون مانند طرح مطالعاتی قواعد آمره سابقه نداشته است.^۱ به هر حال گزارشگر ویژه در نخستین گزارش خود به طور خاص، بر موضوع چالش برانگیز تقسیم‌بندی اصول کلی به اصول کلی برخاسته از نظام‌های حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل پرداخته است که اقدامی پیش از موعد محسوب می‌شده است.^۲

دوم در مورد دیدگاه ایران پیرامون اعتقاد بر یک دسته از اصول کلی حقوق که صرفاً از نظام‌های حقوقی جهان برگرفته می‌شود، باید اشاره داشت این دیدگاه به دلایلی محل تأمل است. در واقع ایران معتقد است آن دسته از اصول کلی حقوق که از نظام حقوق بین‌الملل منبث می‌شوند، در فرایندی مشابه قواعد حقوق بین‌الملل عرفی به رسمیت شناخته می‌شوند. نخست اینکه اگر معتقد به چنین تحلیلی باشیم، مستند احتمالی در استناد به اصول کلی حقوق که از نظام حقوق بین‌الملل منبث می‌شوند، باید در بند دوم از قسمت اول ماده ۳۸ جستجو شود زیرا این اعتقاد مطرح شده که این اصول همان قواعد عرفی هستند. اگر غیر از این باشد و این اصول را نه قواعد عرفی که اصول کلی بدانیم، پس مبنای استناد بدان‌ها در ماده ۳۸ کدام یک از بندها خواهد بود؟ دوم آنکه برخی اصول کلی حقوق بین‌الملل وجود دارند مانند ملاحظات اولیه انسانی یا عدم استفاده از سرزمین خود برای اضرار به کشور دیگر که لزوماً ریشه در نظام‌های حقوقی داخلی ندارند و در زمان استناد بدان‌ها توسط دیوان بین‌المللی دادگستری (بعنوان مثال در قضیه کانال کورفو) نیز

1. First report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur, A/CN.4/693, (2016), at: [https:// documents- dds-ny. un. org/ doc/ UNDOC/ GEN/ N16/ 063/77/ PDF/ N1606377.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/063/77/PDF/N1606377.pdf?OpenElement).

۲. بعنوان نمونه در طرح مطالعاتی شناسایی قواعد حقوق بین‌الملل عرفی، گزارشگر ویژه از گزارش دوم به بعد شروع به پیشنهاد پیش‌نویس مواد در گزارش‌های خود نمود. ر.ک:

http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/a_cn4_672.pdf&lang=EF SX.

استنادی به کاربرد آنها در نظام‌های حقوقی داخلی نشده بود. در واقع اگر به ماهیت این اصول نگاه کنیم نمی‌توان احراز آنها را مشابه احراز قواعد عرفی دانست زیرا کارکرد و معنای این اصول مانند اصل ملاحظات اولیه انسانی از یک سو به قدری عام و کلی است و از سوی دیگر همانند جرقه‌ای است که در یک لحظه در ذهن قضات بر اساس اوضاع و احوال قضیه ذریبط شکل گرفته که پذیرش تجزیه و تحلیلی همانند احراز قاعده عرفی در آنها یعنی وجود رویه دولتی عام و اعتقاد حقوقی به الزام آور بودن آن پذیرفتنی نیست و تکیه صرف بر شناسایی اصول کلی از طریق روش شناسی قواعد عرفی محل تردید است. در واقع در حالی که طبق ماده ۳۸ اساسنامه دیوان و آورده طرح مطالعاتی مرتبط کمیسیون در مورد قواعد عرفی، تعریف دو عنصری شامل وجود رویه دولتی و پذیرش بعنوان قاعده حقوقی را در نظر بگیریم،^۱ چنین قالبی برای شناسایی اصول کلی حقوق قابل استفاده نخواهد بود زیرا برخلاف قاعده عرفی که در ابتدا یک رویه منسجم دولتی است که بعنوان قاعده حقوقی پذیرفته شده، اصول کلی حقوق به خصوص اصول کلی برخاسته از نظام‌های حقوقی داخلی، از ابتدا دارای ماهیت قاعده حقوقی هستند و نیازی به پذیرش بعنوان قاعده حقوقی ندارند. در واقع برخلاف رویکرد نماینده ایران، افزودن معیار اعتقاد حقوقی برای شناسایی اصول کلی، منجر به پیچیده شدن شناسایی اصول کلی می‌گردد. بعنوان مثال اگر اصل «غیرقابل تغییر بودن مرزها»^۲ که بعنوان اصلی کلی از سوی دیوان به رسمیت شناخته شده،^۳ نیازمند احراز اعتقاد حقوقی باشد، این امر خود مستلزم عمومیت و منسجم بودن احراز معیار اعتقاد حقوقی نیز خواهد بود که احراز اصل کلی را زمان‌بر، دشوار و پیچیده می‌کند؛ در حالی که یکی از کارکردهای اصل کلی حقوق پر کردن خلأ حقوقی و اجمال حقوقی در جایی است که قواعد معاهداتی و عرفی به اندازه کافی گویا نیستند یا اساساً چنین قواعدی در زمینه مورد بحث وجود ندارند.

1. Draft Conclusions on Identification of Customary International Law with Commentaries, (2018), at: https://legal.un.org/ilc/texts/1_13.shtml.

2. *Uti possidetis juris*.

3. Frontier Dispute (Burkina Faso/ Republic of Mali), ICJ Reports (1986), at 20 et seq.

همین که نماینده ایران به اعلامیه مصوب ۱۹۷۰ مجمع عمومی موسوم به اصول حقوق بین‌الملل در مورد روابط دوستانه در هر دو گزارش ۲۰۱۹ و ۲۰۲۱ اشاره می‌کند نشان از آن دارد که ایران نیز وجود اصول حقوق بین‌الملل برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی را به رسمیت می‌شناسد؛ زیرا در این اعلامیه به اصولی همچون همکاری میان دولت‌ها بر اساس منشور ملل متحد، برابری حاکمیت، منع توسل به زور علیه سرزمین یکدیگر، عدم مداخله در امور داخلی یکدیگر توجه داده شده است که اساساً بر مبنای اقتضائات بین‌المللی قابل فهم و اجراست.

نکته سوم آنکه نماینده ایران معتقد است توصیف رویه قضایی و دکترین به‌عنوان منبع فرعی احراز اصول کلی خود منبعث از رویه کلی و اعتقاد حقوقی دولت‌هاست، در حالی که ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بیانگر منابع فرعی در قسمت چهارم از بند اول ماده مزبور است و همان‌گونه که می‌دانیم نگارش ماده ۳۸ اساسنامه در سال ۱۹۲۰ توسط حقوقدانان برجسته آن زمان و بر اساس دیدگاه دکترین غالب در آن زمان به رشته تحریر درآمده است.^۱

نتیجه‌گیری

اصول کلی حقوق در نظام حقوقی بین‌المللی از اهمیت برخوردارند به خصوص اینکه به تعبیر رئیس سابق دیوان بین‌المللی دادگستری، «اهمیت اصول کلی در آینده بیشتر خواهد شد به خصوص زمانی که محاکم با چالش‌های نوینی روبه‌رو می‌شوند که قواعد حقوقی خاصی ممکن است در آن زمینه وجود نداشته باشد یا نیاز به برشمردن ارزش‌های شناخته شده بنیادین از سوی جامعه بین‌المللی در کل به شکل قواعد یا اصول حقوقی باشد که در موقعیت‌های خاص روابط میان کشورها به کار گرفته شود.»^۲

1. Alain Papaux and Eric Wyler, Legal Theory as a Source of International Law: Doctrine as Constitutive of International Law, in, Jean d'Aspermont and Samantha Besson (eds.), *The Oxford Handbook of Sources of International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2017) at 520.

2. Abdulqawi Yusuf, *Concluding Remarks*, in, *General Principles and the Coherence of International Law Series: Queen Mary Studies in International Law*, Andenas, Fitzmaurice, Tanzi, and Wouters (eds.) (Leiden: Brill, 2019) at 457.

در مورد چالش برانگیزترین نکته‌ای که در کار گزارشگر طرح اصول کلی حقوق وجود دارد باید اذعان نمود، ظاهر قسمت سوم از بند ۱ ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری و بررسی کارهای مقدماتی این ماده^۱ نشان می‌دهد که استخراج اصول کلی حقوق برخاسته از نظام حقوقی بین‌المللی موضوعی نیست که بتوان آن را از ماده ۳۸ اساسنامه دیوان برداشت نمود. بر همین اساس، گزارشگر ویژه باید در پی توجیهی و رای استناد به ماده ۳۸ اساسنامه باشد.

در مجموع رویکرد کلی ایران به گزارش‌های کمیسیون در خصوص اصول کلی از برخی جنبه‌ها قابل پذیرش و از برخی جنبه‌های دیگر قابل تأمل به نظر می‌رسد. اشاره به پیش از موعد بودن ارائه پیش‌نویس مواد از سوی گزارشگر در گزارش نخست خود، عدم وجود سلسله مراتب میان منابع و اعتقاد به اتخاذ رهیافت فراگیر در استخراج اصول کلی حقوق از تمامی نظام‌های حقوقی بعنوان نکات مثبتی است که می‌توان بدان‌ها اشاره داشت و در مقابل، محدود شدن به نص ماده ۳۸ اساسنامه در بررسی اصول کلی، اذعان به اینکه قضات بین‌المللی در زمان مواجهه با خلأ یا اجمال حقوقی دست به قاعده‌گذاری می‌زنند، ایجاد اصول کلی حقوق از طریق قالب شکل‌گیری قواعد عرفی، مبتنی دانستن قواعد فرعی مندرج در ماده ۳۸ اساسنامه شامل رویه قضایی و دکترین بر رویه کلی و اعتقاد حقوقی دولت‌ها، در زمره مواردی است که جای تأمل دارند.

مشارکت کلی ایران در کمیته ششم بویژه در بررسی و اظهارنظر نسبت به مطالعات کمیسیون حقوق بین‌الملل به طور عام فی نفسه امر مثبتی است و منجر به مشارکت ایران در ساخت و پرداخت قواعد حقوقی بین‌المللی از طریق کمیته ششم می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

1. Md Tabish Eqbal, "Historicizing the Dual Categorization of the General Principles of Law by the ILC", Asian Journal of International Law, Volume 10, (2020), at 195.

ORCID

Abdollah Abedini

<https://orcid.org/0000-0002-3771-4870>

منابع

الف - فارسی

مقاله‌ها

- امین‌زاده، الهام و علیزاده، مسعود، «اصول کلی حقوقی و حاکمیت دولت‌ها: مشارکت منبع فراموش شده در ساخت حقوق بین‌الملل»، فصلنامه حقوق، شماره ۴۳، (۱۳۹۲).
- زمانی، سیدقاسم، «جایگاه اصل تناسب در سازمان جهانی تجارت»، پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۲۷، (۱۳۸۸).
- محمودی کردی، زهرا، «ماهیت اصول کلی حقوقی و کارکردهای آن در حقوق بین‌الملل»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۵۸، (۱۳۹۷).

References

Books

- Cheng, Bin, *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953).
- Condorelli, Luigi, "Customary International Law: The Yesterday, Today, and Tomorrow of General International Law", in, *Realizing Utopia: The Future of International Law*, Antonio Cassese (ed.), Oxford University Press, (2012).
- Groussot, Xavier and Hans Lidgard, "Are There General Principles of Community Law Affecting Private Law?", in, *General Principles of EC Law in a Process of Development*, Ulf Bernitz et la(eds.) (Alphen aan den Rijn: Kluwer, 2008).
- Jennings, Robert & Watts, Arthur, *Oppenheim's International Law: Vol. 1 Peace* (9th Edition) (Oxford: Oxford University Press, 2008).

- Papaux, Alain and Eric Wyler, “Legal Theory as a Source of International Law: Doctrine as Constitutive of International Law”, in Jean d’Aspermont and Samantha Besson (eds.), *The Oxford Handbook of Sources of International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2017).
- Pellet, Alain & Daniel Müller, Article 38, in, Andreas Zimmerman et la, (eds.), *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary*, 2th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2019).
- Raimondo, Fabián, *General Principles of Law in the Decisions of International Criminal Courts*, (Leiden: Brill, 2008).
- Shaw, Malcolm, *International Law*, 6th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).
- Yusuf, Abdulqawi, “Concluding Remarks”, in, *General Principles and the Coherence of International Law Series: Queen Mary Studies in International Law*, Andenas, Fitzmaurice, Tanzi, and Wouters (eds.) (Leiden: Brill, 2019).

Articles

- Askari, Pouria, “The ILC Work on the General Principles of Law and its Implications for the Coherence of the International Legal System”, at: <https://opiniojuris.org/2023/05/22/the-ilc-work-on-the-general-principles-of-law-and-its-implications-for-the-coherence-of-the-international-legal-system>.
- Eqbal, Md Tabish, “Historicizing the Dual Categorization of the General Principles of Law by the ILC”, *Asian Journal of International Law*, Vol. 10, No. 2, (2020).
- Gaja, Giorgio, “General Principles of Law”, *Max Planck Encyclopedias of International Law*, (2020).

- Kolb, Robert, “Principles as Sources of International Law: (With Special Reference to Good Faith)”, Netherlands International Law Review, Vol. 53, No. 1, (2006).
- Pomson, Ori, “General Principles of Law Formed Within the International Legal System?”, 2022, at: <https://www.ejiltalk.org/general-principles-of-law-formed-within-the-international-legal-system>.
- Shao, Xuan, What We Talk about When We Talk about General Principles of Law, Chinese Journal of International Law, Vol. 20, No. 2, (2021).
- Yotova, Rumiana, Challenges in the Identification of the “General Principles of Law Recognized by Civilized Nations”, The Approach of the International Court, Canadian Journal of Comparative and Contemporary Law, Vol. 79 (No. 1), (2017).

Documents

- Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, available at: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf.
- Analytical Guide on the General Principles of Law, 2024, at: https://legal.un.org/ilc/guide/1_15.shtml.
- Draft Conclusions on Identification of Customary International Law with Commentaries, (2018), at: https://legal.un.org/ilc/texts/1_13.shtml.
- First Report on General Principles of Law by Marcelo Vázquez-Bermúdez, Special Rapporteur, A/CN.4/732, (2019).
- First report on *jus cogens* by Dire Tladi, Special Rapporteur, A/CN.4/693, (2016), at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/063/77/PDF/N1606377.pdf?OpenElement>.

- Official Records of Sixth Committee, A/C.6/73/SR.24, (2018).
- Second Report on General Principles of Law by Marcelo Vázquez-Bermúdez, Special Rapporteur, A/CN.4/741, (2020).
- Statements by the representative of Iran in the 74th session of the 6th Committee, (2019), at: https://www.un.org/en/ga/sixth/74/pdfs/statements/ilc/iran_3.pdf.
- Statements by the representative of Iran in the 76th session of the 6th Committee, (2021), at: https://www.un.org/en/ga/sixth/76/pdfs/statements/ilc/25mtg_iran_3.pdf.
- Third Report on General Principles of Law by Marcelo Vázquez-Bermúdez, Special Rapporteur, A/CN.4/753, (2022).

Case Law

- Frontier Dispute (Burkina Faso/ Republic of Mali), ICJ Reports 1986.
- LaGrand Case (Germany v. United States of America), ICJ Reports 2001.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States), ICJ Reports 1986.
- Nuclear Tests (Australia v. France), ICJ Reports 1974.

In Persian

- Aminzadeh, Elham, Alizadeh, Massoud, “General Principles of Law and State Sovereignty: Contribution of a Forgotten Source in Construction of International Law”, Law Quarterly, Vol. 43, No. 1, (2013).

- Mahmoudi, Zahra, "The Nature of the General Principles of Law and Their Functions in International Law", International Law Review, Vol. 58, No. 1, (2018).
- Zamani, S. Ghasem, "The Position of Proportionality Principle in the WTO", Journal of Law and Politics Research, Vol. 27, No. 1, (2009).

استناد به این مقاله: عابدینی، عبدالله، «رویکرد ایران به طرح اصول کلی حقوق در کمیسیون حقوق بین الملل»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۶، شماره ۸۳، (۱۴۰۳)، ۱-۳۲

Doi: 10.22054/QJPL.2024.75798.2929

The Quarterly Journal of Public Law Research is Licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License